

# Zrod Klubu za starou Prahu

V. V. ŠTECH

Pamatuji se celkem na dobu, kdy vznikl Klub za starou Prahu. Tehdy se bořilo Staré Město, rozrušilo se Staroměstské náměstí — a to je příznačné — ve jménu „pokroku“. Staroměstští měli pocit, že jejich čtvrt chudne a potřebuje nějaké osvěžení. A tak došlo k té nesmyslné parcelaci, která se neohlížela na staré útvary, nýbrž geometricky nahrazovala něco, co vznikalo po tisíciletí, jenom geometrickým plánem. A tak se bořilo takhle ze všech stran. Tehdy vystoupil Vilém Mrštík s řadou článků, které uveřejňoval v Pelcelových Rozhledech a které nazval „Bestia triumfans“. Tyto články potom vydal jako samostatnou brožuru a Zdeňka Braunerová udělala na jejich obálku průčelí domů, které byly tehdy zbytečně zbořeny na Uhelném trhu tam, kde je dnes škola. A teď to jaksi vřelo. Najednou si veřejné mínění uvědomilo, že stará Praha není jenom vetřost, staroba, chudoba a živoření, nýbrž že je to i velká hodnota.

A nyní se ujal věci dr. Luboš Jeřábek, takto soudce, právník z rodiny významných politiků a spisovatelů. A ten se svou organizační pohotovostí začal vytvářet Klub za starou Prahu. Nemýlím-li se, v r. 1900. To byli nadšenci, to byli dilettanti, to byli lidé, kteří především milovali svoje město. To byli ti lidé, kteří s městem srostli, kteří sice nedovedli říci příčiny, ale cítili, že mají toto město rádi a že toto město znamená hodnoty jinak nenahraditelné. Na druhé straně se už tehdy ozýval i požadavek — docela příznačný tehdy jako dnes — požadavek soudobosti a mo-

dernosti. Proti tomuto staromilství, jak se tehdy říkalo, vystoupil jako první velmi temperamentně Jaroslav Hilbert, spisovatel, který získal velké jméno kusem „Vina“ a který ve Volných směrech uveřejnil dva články, ve kterých se velmi tvrdě dotýkal těch, již hájí starou Prahu. Asi nereprodukoval pouze svoje myšlenky, nýbrž důvodně soudím, že jaksi v pozadí byl architekt Jan Kotěra, propagátor a zároveň zakladatel novodobé české architektury, který nemiloval tu nehygienickou, špinavou starožitnost a snil o novém městě. Hilbert to dal vše do slov velmi pádných a plamenných.

Stojí za to si všechno přechíst a srovnat s tím, co bylo výsledkem tohoto úsilí o modernizaci města. Jak najednou ze živé čtvrti, jakou byla zaostalá, hygienicky nemožná a zchátralá židovská čtvrt, vzniklo geometrické schéma, ve kterém se do dneška nepodařilo vytvořit skutečný organický život města. Pařížská ulice a všechno to, co vzniklo kolem, je stále papírová kresebná architektura, to jsou schémata, kterým schází tep života, krev a to životní pozadí, z něhož roste architektura. Čili soudobost je jistě požadavkem, ale „soudobost“ znamená zároveň i organičnost domýšlet, domýšlet potřeby a domýšlet otázky života.

Měli jsme velikého architekta Antonína Wiehla, který vyrůstal z pozic novorenesanční architektury, kterou se snažil počestit. Wiehl, který byl podnikatelem staveb, řešil vlastně jako první pražské činžovní domy, Ve Skořepce, na Václavském náměstí, na Smíchově. On dal Praze

poslední monumentální prostor výstaviště v Královské oboře s oním velkorysým vstupem, s tou dřevěnou bránou, s tím monumentálním průhledem od postranních pavilónů poštovního a administrativního paláce, s pavilóny umění a archeologie až k Průmyslovému paláci.

To byla poslední velce zamýšlená část Prahy, která ve formách odpovídajících tehdejšímu myšlení řešila život nově. Byla ovšem ztroskotána a udělali to — to je příznačné — tzv. moderní architekti. A teď nastala prázdnota. V době těžké pro celou evropskou civilizaci a kulturu, v době onoho přechodu z jedné doby do druhé, od přechodu, který nazýváme secesí, v tu dobu vzniklo to spekulantské nové město, vznikaly stavby na Žižkově, které jsou přímo odstrašujícím příkladem proletarizace města. Vznikaly potom už s mnohem větší logičností a velkorysostí Královské Vinohrady, ale chyběly tu myšlenky, které by zpracovaly přerod doby a domyslely, co dál.

Jeřábek založil Klub za starou Prahu, klub skládající se z nadšenců, z lidí, kteří protestovali, kteří hájili kde jaký kus, mnohé zachránili, mnohé zlepšili, ale to všechno byly jenom místní správký. Naproti tomu vznikalo i nábreží, které prakticky obezdilo Vltavu, onen životadárný tok, který je vlastním tvůrcem Prahy jako města a jako velkolepého krajinového útvaru. V tu dobu chyběli lidé, chyběli architekti, kteří by to cítili.

A tak Klub za starou Prahu v prvních letech se vyčerpával v protestech, v agitaci, propagaci a ujišťování, že jde o veliké hodnoty. Někdy kolem r. 1904—1905 přivedl Jan Koula, tehdejší profesor techniky, autor Čechova mostu, do Klubu za starou Prahu, jehož byl tehdy předsedou, své žáky. A tito žáci připraveni patrně Koulou z přednášek začali se aktiv-

ně podílet na myšlenkách o znovuzrození nebo o reorganizaci města. A tak z protestujícího, manifestujícího spolku se najeďnou stával živý, pracovní orgán. To byli ti lidé, jako byl architekt Pavel Janák, dodneška nenahrazený, to byl arch. Engel, Stanislav Sochor, pozdější správce starožitností moravských. Ti všichni viděli, že pouhým protestováním a slovy se nic nedokáže a tak se začali aktivně podílet na výstavbě Prahy. Pamatují si, že tehdy šlo právě o okolí Staronové synagogy, která měla být vlastně utopena okolními činžáky a tím jaksi zmizet v tom neladu nové asanační čtvrti. Tehdy v „Krásách našeho domova“, které byly orgánem Okrašlovacích spolků a staly se zároveň i orgánem Klubu za starou Prahu, vynořil se návrh na úpravu okolí Staronové synagogy. A tam byla okamžitě přinesena myšlenka velmi závažná.

Architekti Klubu za starou Prahu velmi pomáhali při vytváření nové Prahy. Snad největší zásluhu měl arch. Bohumil Hypšman, zase architekt smýšlení moderního, přicházející z Vídně, obdivovatel Otty Wagnera, průkopníka moderní architektury, ale zároveň člověk citlivý a praktický. Tehdy Komise pro splavnění Vltavy navrhovala vytvoření jakéhosi plavebního kanálu mezi tehdejším Žofínem, dnešním Slovanským ostrovem, a Staroměstskými mlýny. Tento kanál by byl zničil to nejkrásnější, co v Praze máme, Smetanovo nábreží. Neboť Smetanovo nábreží dotvořilo Prahu. Musíme si připomenout, že tak dalekozrace cítili v r. 1840 architekti, jakým byl Bernard Grueber, který navrhl, citlivě navrhl Smetanovo nábreží i onen prostor s dosud stojícím pomníkem císaře Františka. A nyní hrozila tomu velkolepému panorámatu, existujícímu od doby vzniku Řetězového mostu a nábreží, zkáza. Tehdy přišel

Hypšman s návrhem, že plavební kanál by bylo možno přeložit k Židovskému ostrovu, posunout jej až na špičku Střeleckého ostrova a spojit s dávným staroměstským jezem. To byla myšlenka velká, kterou vlastně byla zachráněna naše hlavní vyhlídka. Tu přinesl Klub za starou Prahu a je zásluhou Komise pro splavnění Vltavy, že pochopila význam této změny.

Hypšman přinesl i další závažnou věc, úpravu okolí Palackého mostu. Palackého most končil tehdy v neladu, v jakési skládce, která tam byla nashromažďována z pražských zbořeníšť. Nábřeží Palackého bylo nadměrně vysoké, nutno říci zbytečně vysoké a pak ústilo rovněž do této skládky. A tam byl v r. 1898 v neladu toho šutru a té improvizace položen základní kámen k Palackého pomníku, který ovšem ještě nebyl připraven. Potom vypracoval Stanislav Sucharda svůj návrh na pomník a Hypšman přišel s myšlenkou úpravy celého okolí Palackého pomníku a rozřešil tím zároveň i pohled na Emauzy. Spojil, pokud se to vůbec v tehdejších poměrech dalo, organicky část Nového Města s tím, co kdysi bývalo Podskalím a co také nenávratně zmizelo.

A tak vznikla nová monumentální vyhlídka; bohužel význam tohoto pohledu, který tak odpovídá typickým pražským kontrastům výšek a nížin, se dnes již nechápe. Tato myšlenka Hypšmanova, kterou on ještě dovršil citlivě položeným pomníkem Padlým Pražanům, tato myšlenka se už dnes k těžké škodě ztrácí v našem povědomí. Ale Hypšmanův podíl zůstává. A je přímo příznačný pro toho aktivního ducha, pro toho ducha organizace a zároveň pro ten myšlenkový kvas, kde se kolem r. 1910 vypracovávaly zásady naší ochrany památek a kde se zároveň už myslelo, jakou nenahraditelnou kulturní hodnotou jsou naše kraje.

Podle vzoru Prahy vznikl Klub za staré Budějovice, vznikaly potom ochránářské korporace v jiných českých městech, šířilo se povědomí stále opakované oněmi architekty, teoretiky i nadšenci, kteří se snažili přemýšlet o hodnotách, nad něž nemáme vyšších a kterých si bohužel, jak se zdá, již nevážíme. Ale ovšem zásluhy Klubu za starou Prahu patří v takovém detailu, jako je ústí Dlouhé třídy, které je úměrné prostoru Staroměstského náměstí, a všechny ty drobné zákroky ostatní, ty zůstávají, a doufejme, že budou mít další důsledky a že Klub za starou Prahu vzbudí nové nadšence, ale hlavně vzbudí nové tvůrčí architekty, samosprávné pracovníky a vědecky zdatné ochránáře památek, aby vypracovali celou soustavu naší ochrany toho velikého národního kulturního bohatství.

Já jsem přišel do Klubu za starou Prahu, nemýlím-li se, v r. 1904. To jsem byl jednatelem Svazu českého studentstva. Dr. Luboš Jeřábek, předseda Klubu, tehdy organizoval nějakou ochrannou akci a já se mu na nějaké schůzi nabídl, že by se k jeho protestu připojil také Svaz studentský. Jeřábek to uvítal a řekl: My vám dáme virilní hlas Klubu. Pozval mne do Klubu, tam jsem se seznámil se všemi ostatními, a dnes po těžkých letech musím říci, že Klub za starou Prahu vlastně určil moje životní povolání, neboť jeho vzácný člen dr. Jan Emler, který byl členem Kuratoria Městského muzea, mne usadil nejprve jako podřízeného písaře, potom jako vědeckého úředníka v Městském muzeu, takže jsem měl tehdy zcela blízko ke všem otázkám, které se týkaly Prahy, staré i té Prahy, která tehdy byla, i té, které hrozí zkáza. A na tomto poli jsem už od svého prvního universitního roku zůstal.

Tak je to.